

УДК: 339.9.012

Олександр Сидоренко,
асистент кафедри міжнародного менеджменту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Oleksandr Sydorenko,
teaching assistant of the Department of International Management at Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

МАКРОЕКОНОМІКА

РОЗВИТОК БУДІВЕЛЬНОЇ ІНДУСТРІЇ У ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОМУ КОНТЕКСТІ

CONSTRUCTION INDUSTRY DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF THE EUROPEAN INTEGRATION

Досліджено суттєві ознаки та функції будівництва в ринковій економічній системі. Здійснено макроекономічне позиціонування основних категорій і понять ринку будівельних послуг. Оцінено стан, виявлено тренди і проблеми розвитку будівельної індустрії України у євроінтеграційному напрямі. Здійснене дослідження сприяє прийняттю науково-обґрунтованих стратегічних рішень стосовно системної насамперед технологічної модернізації національної будівельної галузі.

Essential features and functions of construction in the market economy system are investigated. Macroeconomic positioning of main categories and concepts of the construction services market is implemented. The trends and problems of development of the Ukrainian construction industry in the euro integration direction are discovered. The given research contributes to making of scientifically sound strategic decisions regarding system and primarily technological modernization of national construction industry.

Ключові слова. Будівництво, будівельна індустрія, ринок будівельних послуг, диверсифікація, інноваційність.

Key words. Construction, construction industry, construction services market, diversification, innovativeness.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з науковими чи практичними завданнями. В структурі національних економік інтегративну роль відіграє багатопрофільна будівельна індустрія, розвиток якої забезпечує мультиплікаційний ефект для економічного зростання інших секторів і сфер життєдіяльності через її безпосередню участь в розширеному відтворенні основних фондів, удосконаленні просторової структури, ефективно природокористування та енергоефективність, створення належної бази для матеріального та культурного рівня життя народу, розвиток міжнародного співробітництва. В силу своєї

виключної ролі та виконання важливих функцій у процесі економічного і соціального відтворення будівництва завжди було і залишається однією із найбільш інвестиційно привабливих та прибуткових сфер бізнесу.

Аналіз досліджень та публікацій. Стан, результативність, внутрішні та зовнішні резерви розвитку будівельної індустрії, в т.ч. української розглядаються у працях Барлоу Дж., Боуена А., Бурмаки М., Бурмаки Т., Гейко А., Губара С., Едванса П., Єрмакової О., Лебідь К., Липова В., Орловської Ю., Паливоди К., Панібрайова А., Рогожина П., Ушацького С. та інших вчених та експертів.

Разом із тим, оцінки системних проблем та потенціалу української будівельної індустрії залишаються недосконалими, особливо у контексті новітніх технологічних викликів [9] та геоелектронічних можливостей.

Метою статті є виявлення і оцінка ключових трендів, специфік і проблем розвитку будівельної індустрії в Україні та обґрунтування напрямів її ефективного євроінтеграційного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Будівництво відіграє виключно важливу економічну та соціальну роль, інтегруючи споріднені сектори і галузі у контексті економічного зростання та забезпечуючи інфраструктурно-житлові умови життєдіяльності за певними стандартами. У класифікації А.Чандлера [15, с. 14] будівництво разом із гірничодобувною промисловістю, машинобудуванням, транспортом і комунікаціями являють собою базові галузі промисловості у постіндустріальному суспільстві, збагачуючись новими рисами, однак не втрачаючи домінуючої ролі [2, с. 8].

У традиційному теоретичному та практичному форматах [3, 4, 10, 13] будівництво являє собою галузь матеріального виробництва народного господарства, де створюються локально закріплені (нерухомі) основні фонди виробничого і невиробничого призначення як готова будівельна продукція. Похідне від цієї базової категорії співвідношення основних понять в ринковій економічній системі представлено на рис. 1.

Будівельна галузь, як правило, являє собою єдиний будівельний комплекс, – сукупність будівельних, монтажних і спеціалізованих підрядних організацій і фірм, підприємств з виготовлення будівельних матеріалів, конструкцій і деталей, дослідних і проектних організацій, науково-дослідних установ, що діють у сфері будівництва, а також виробництва будівельних матеріалів, установ інфраструктури підрядного ринку та органів управління вказаними структурами.

Формування виробничої і соціальної інфраструктури мікро- та

макрорівнів здійснюється в процесі капітального будівництва – процесу створення нових, реконструкції, розширення та технічного переозброєння діючих об'єктів виробничої і соціальної інфраструктури. До нього відносяться: спорудження будівель та об'єктів виробничого та невиробничого призначення; монтаж устаткування; проектно-пошукові, бурові та інші роботи, що пов'язані зі спорудженням відповідних об'єктів; капітальний ремонт будівель і споруд. Технічно-інженерне (вид повного циклу виробничої діяльності) та макроекономічне (галузь промисловості) трактування капітального будівництва вочевидь свідчить про міжгалузеву його природу, як і будівництва загалом (рис. 2). фінансування будівництва об'єкта); замовники (юридичні та фізичні особи, які взяли на себе функції організатора та керівника будівництва об'єкта, починаючи від розробки техніко-економічного обґрунтування (ТЕО) і закінчуючи введенням об'єкта в дію); забудовники (юридичні та фізичні особи, що володіють правом на земельну ділянку під забудову); підрядники (генеральний підрядник, субпідрядник); проектувальник (проектна або проектно-вишукувальна та науково-дослідна фірма, яка здійснює за договором або контрактом із замовником розробку проектно-кошторисної документації об'єкта будівництва).

За даними Державної служби статистики України обсяг виконаних будівельних робіт після тривалого спаду у 2010–2015 рр. характеризується суттєвим зростанням як загалом, так і за видами продукції (табл. 1).

Критично важливою для України є роль будівництва в задоволенні особистих потреб людини насамперед у комфортабельному і безпечному житті, що особливо загострилась в сучасних умовах (переселенці, біженці, учасники воєнних дій). Показники з прийняття в експлуатацію житла в Україні представлено в табл. 2.

Найгострішими проблемами житлового будівництва в Україні фахівці вважають звуження можливостей його фінансування через системну кризу та нестабільність й недоскона-

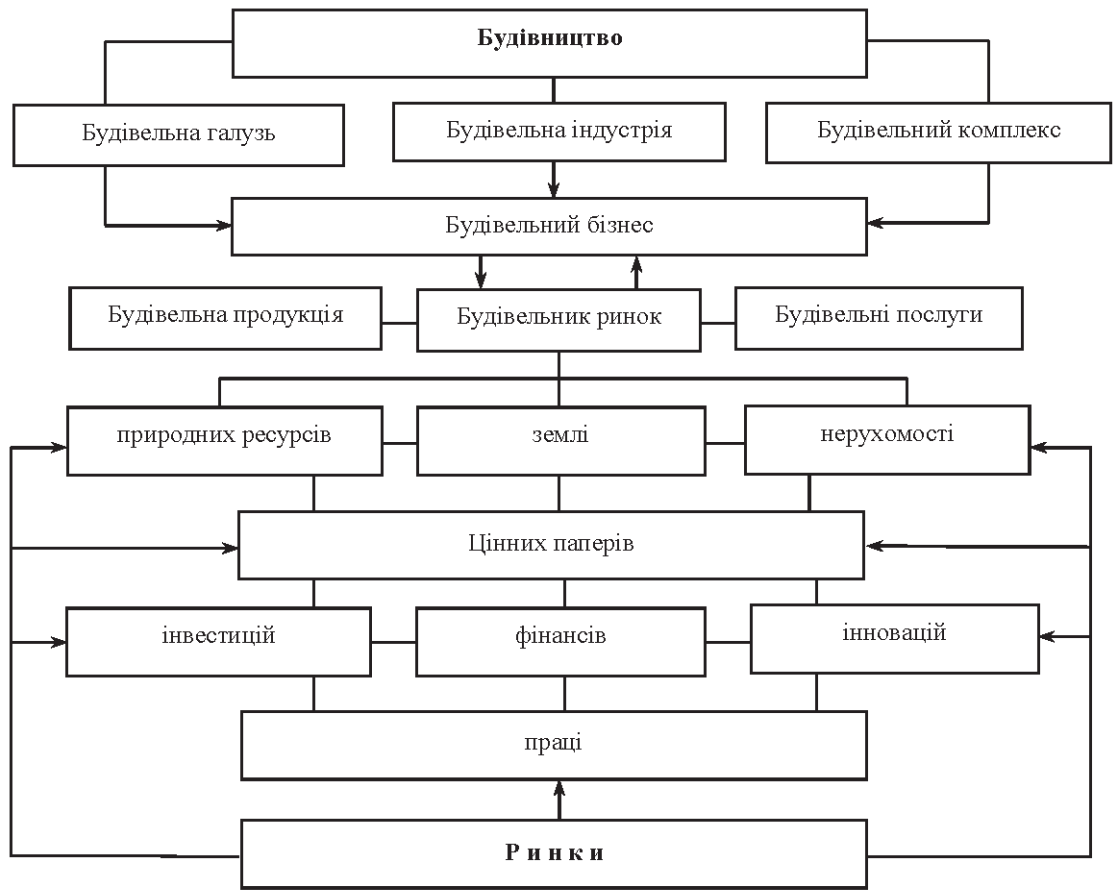

Рис. 1. Макропозиціонування будівництва у ринковій системі

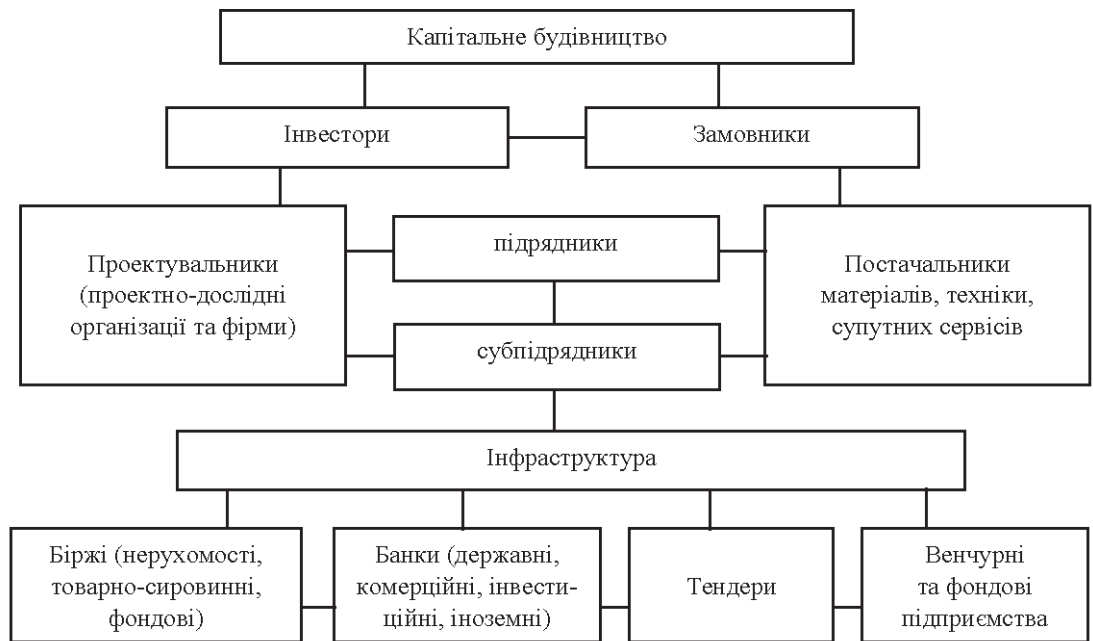

Рис. 2. Міжгалузєва природа капітального будівництва

лість регулювання [12]. Одночасно пропонуються ефективні інструменти інвестування – житлові капітальні інвестиції, іпотечні кредити, одиниця інвестування, довірче управління тощо, впроваджені в практику «Київміськбуду» та банку «Аркада».

Слід зазначити, що не менш гострими і актуальними для України є і проблеми, пов'язані із задоволенням інших соціальних потреб, зокрема у забезпеченні загальної і транспортної інфраструктури, зберігання і збуту продуктів харчування та побуту. Не менш важливою, на наш погляд, є і загальне соціальне інфраструктурне та естетичне забезпечення умов люд-

ської життєдіяльності в Україні, що особливо актуалізується у порівнянні із доступними мільйонам українців європейськими стандартами.

У координатах українських реалій і глобальних трендів для національної будівельної індустрії найбільш характерними і критично важливими, на наш погляд, є наступні її характерні риси і проблеми:

- по-перше, низька продуктивність праці із-за технологічної відсталості і недостатнього інформаційно програмного забезпечення;
- по-друге, низька інвестиційна привабливість із-за невисокого платоспроможного попиту населення і

Таблиця 1

**Обсяг виконаних будівельних робіт
за видами будівельної продукції¹ (млн. грн.)**

	Будівництво, всього	Будівлі	У тому числі		Інженерні споруди
			житлові	нежитлові	
2010	42918,1	19659,1	6876,5	12782,6	23259,0
2011	61671,7	26745,4	8137,1	18608,3	34926,3
2012	62937,2	28104,8	8523,0	18581,8	34832,4
2013	58586,2	28257,3	9953,1	18304,2	30328,9
2014	51108,7	24856,5	11292,4	13564,1	26252,2
2015	57515,0	28907,5	13908,8	17998,7	28607,5
2016	73726,9	38106,4	18012,8	20093,6	35620,5
2017	105682,8	52809,6	23730,0	29079,6	52873,2

Таблиця 2

Прийняття в експлуатацію житла

	Кількість будівель, одиниць	Загальна площа			
		тис. м ²	у розрахунку на 1000 осіб населення, грн	у % до попе- реднього року	у % до 2010 року
2012	32413	9770	227	112,5	113,5
2013	28968	9949	232	101,8	115,5
2014	21602	9741	227	97,9	113,1
2015	28853	11044	259	113,4	128,3
2016	21243	9367	220	84,8	108,8
2017	22906	10206	241	109,0	118,6

Джерело: Статистичний збірник *Житлове будівництво в Україні у 2012–2017 роках*.

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, за 2014-2017 роки також без частини зони проведення антитерористичної операції.

бізнесу, недостатніх обсягів державного фінансування, погіршення умов кредитування;

- по-третє, несумісність національного і міжнародних ринків, будівельних послуг із-за недосконалої системи ліцензування, стандартизації і нормування;

- по-четверте, непрозорість і корумпованість процесів виділення земельних ділянок, проектування і будівництва на регіональному та місцевому рівнях;

- по-п'яте, недовіра споживачів до будівельних компаній із-за масових випадків їх недобросовісної поведінки на внутрішньому ринку.

Будівельний ринок України залишається недостатньо інтегрованим у світовий, що показує незначна частка (на рівні 2-3%) зовнішньої торгівлі будівельними послугами у загальному її обсязі. Одночасно у останні 10 років спостерігається позитивна динаміка індексів і коефіцієнтів міжнародної торгівлі будівельними послугами, відчутні в цілому позитивні зрушення в її географічній структурі. Загалом на світовому ринку будівельних послуг домінують ТНК країн Європейського Союзу, США, Китаю, Туреччини, Бразилії, Індонезії, Мексики. Не випадково дослідники акцентують увагу і на проблемах функціонування будівельних холдингів, зокрема стосовно управління оборотними коштами в кризовий і посткризовий періоди [6], що важливо за умов: постійного зростання вартості будівельних об'єктів, що спостерігається навіть в умовах перевиробництва завершеної будівельної продукції; збільшення вартісної оцінки об'єктів нерухомості; великої тривалості інвестиційно-будівельного циклу та терміну обуреності інвестицій [5].

Ключовим фактором розвитку будівельної індустрії є її технологічна модернізація. При цьому слід враховувати її особливий статус і взаємозалежність із іншими секторами матеріального і нематеріального виробництв, соціальною сферою і екологією, тобто, необхідно оцінювати як універсальні, так і властиві безпосередньо будівельній індустрії

фактори і особливості науково-технологічного прогресу. Фахівці визначають наступні його ключові напрями: створення принципово нових будівельних матеріалів, конструкцій; розробка архітектурно-технологічних будівельних систем, які забезпечують зведення об'єктів із виготовлених у заводських умовах матеріалів, виробів, конструктивних частин будинків і споруд; подальший розвиток комплексно-блокового методу будівництва об'єктів; створення системи високоефективних транспортно-монтажних засобів, машин і механізмів для автоматизованої доставки та монтажу невеликих і великих блоків; розробка й будівництво енергоефективних і екологічних «розумних» споруд; впровадження малолюдних та безлюдних автоматизованих систем управління проектуванням та будівельним виробництвом [4, с. 245-247].

З точки зору технологічних перспектив розвитку будівельної індустрії необхідно враховувати виклики і тренди четвертої промислової революції [14] насамперед феноменально динамічні процеси цифрової трансформації.

Експерти стверджують, що нові технології виробництва, автоматизація (зокрема, 3D-друк, об'ємне макетування, робототехніка) здатна змінити моделі праці як в країнах, що розвиваються, так і в розвинутих країнах [8, с. 8]. Вочевидь, нові ідеї, підходи і технології безпосередньо стосуються і менеджменту будівельних компаній, орієнтують його на системи управління знаннями, реінжиніринг та інновації у бізнес-процесах, аутсорсинг, Інтернет-стратегії.

Висновки. Виключно важлива інтегративна роль у економічному розвитку, унікальна соціальна значимість будівництва зумовлена її функціями і особливостями, серед яких – стаціонарний характер та споживча неповторність продукції і послуг, довгостроковість обороту капіталу з високим ступенем ризикованості, постійний і відчутний вплив природно-сезонних, циклічно-кризових та форс мажорних факторів, багатогалузева залежність від екзогенних факторів, масштабів

і рівнів міжнародного кооперування та спеціалізації. Органічний взаємозв'язок ринку будівельних послуг з ринками землі, природних ресурсів, нерухомості, інвестицій, а також гео економічні реалії, технологічні виклики та глобальна конкуренція спонукають будівельну індустрію України до пошуку ефективних форм міжнародної консолідації і диверсифікації.

У геополітичному, економічному і соціальному вимірах нагальною залишається потреба системної інтеграції українських компаній у високотехнологічну європейську будівельну індустрію з високими управлінськими та екологічними стандартами. Ефективний розвиток будівельного сектору української економіки у євроінтеграційному напрямі уможливорюється лише на інноваційній основі, що стоюється як будівельних матеріалів, технологій та інженерних систем, так і організації та управління будівництвом на мікро- та макрорівнях. Принципово важливими при цьому є проблеми ресурсозбереження та енергоефективності, вирішення яких потребує загальнонаціональних заходів (програм) із цілеспрямованим стимулюванням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алієв Р.А., Орловська Ю.В. Інтенсифікація зовнішньої торгівлі будівельними послугами України / Р.А.Алієв, Ю.В.Орловська // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. Зб. наук. праць. – 2016. – Вип. 1. – Т. 1. – С. 86-92.
2. Бодрунов С. Новое индустриальное общество Старого поколения / С. Бодрунов // Общество и экономика. – 2016. – №9. – С. 5-21.
3. Бурмака М.М., Бурмака Т.М. Управління розвитком підприємства на прикладі підприємства будівельної галузі: [монографія]. – Харків: ХНАДУ, 2011. – 204 с.
4. Економіка будівництва: навч. посіб / Л.С.Губар. – К.: Аграрна освіта, 2014. – 560 с.

5. Єрмакова О.В. Сучасний стан та проблеми реалізації інвестиційно-будівельних проектів провідних будівельних холдингів / О.В. Єрмакова // Економічний вісник університету. – 2014. – № 23/1. – С. 52-57.

6. Лебідь К.О. Транснаціоналізація будівельної галузі в Європейському Союзі / К.О. Лебідь // Економічний простір. – 2012. – №68. – С. 5-15.

7. Липов В.В. Конкурентна стратегія розвитку України в умовах глобалізації / В.В. Липов // Економіка України. – 2018. – № 3. – С. 3-17.

8. Лукашин Ю., Л. Рахлина. Глобальный прогноз Национального Совета по развитию США / Ю. Лукашин, Л. Рахлина // Мировая экономика и международные отношения. – 2016. – Т. 60. – №11. – С. 5-13.

9. Лук'яненко О.Д. Інноваційні фактори глобальної конкурентоспроможності: [монографія] / О.Д.Лук'яненко. – К.: КНЕУ, 2015. – 298 с.

10. Організація будівництва: підручник / за редакцією С.А.Ушацького. – К.: Кондор, 2007. – 521 с.

11. Орловська Ю.В. Особливості розвитку ринку будівельних послуг в Європейському Союзі: монографія / Ю.В. Орловська, Р.А. Алієв. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2016. – 156 с.

12. Паливода К.В. Механізми та інструменти фінансування житлового будівництва за умов соціально-економічної нестабільності в Україні / К.В. Паливода // Економічна наука. – 2018. – №1. – С. 5-10.

13. Рогожин П.С., Гойко А.Ф. Економіка будівельних організацій. – К.: Видавничий дім «Скарби», 2001. – 448 с.

14. Шваб К., Девис Н. Технологии четвертой промышленной революции / Клаус Шваб, Николас Девис; пер. с англ. А. Врублевського. – М.: Изд-во ЛитРес, 2018. – 410 с.

15. Chandler A.D. Scale and Scope: The Dynamics of Industrial Capitalism. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1990.

REFERENCES

1. Aliiev R.A., Orlovska Yu.V. Intensyfikatsiia zovnishnoi torhivli budivelnymu posluhamy Ukrainy.

Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti. Zb. nauk. prats. 2016. Vyp. 1. T. 1. S. 86-92.

2. Bodrunov S. Novoe industrialnoe obshchestvo Starogo pokoleniya. *Obshchestvoi ekonomika. 2016. №9. P. 5-21.*

3. Burmaka M.M., Burmaka T.M. Upravlinnya rozvytkom pidpriemstva na prykladi pidpriemstva budivelnoii galuzi: [monografiya]. Harkiv: HNADU, 2011. 204 p.

4. Ekonomika budivnytstva: navch. posib / L.S.Hubar. K.: Ahrarna osvita, 2014. 560 p.

5. Yermakova O.V. Suchasnyi stan ta problemy realizatsii investytsiino-budivelnykh proektiv providnykh budivelnykh kholdynhivю. *Ekonomichnyi visnyk universytetu. 2014. № 23/1. P. 52-57.*

6. Lebid K.O. Transnatsionalizatsiia budivelnoi haluzi v Yevropeiskomu Soiuzi. *Ekonomichnyi prostir. 2012, no. 68, pp. 5-15.*

7. Lypov V.V. Konkurentna stratehiia rozvytku Ukrainy v umovakh hlobalizatsii. *Ekonomika Ukrainy. 2018. № 3. P. 3-17.*

8. Lukashin Yu., L. Rahlina. Globalnyi prognos Natsionalnogo Soveta po razvitiyu USA. *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnyie otnosheniya. 2016. T. 60. №11. P. 5-13.*

9. Lukianenko O.D. Innovatsiini faktory hlobalnoi konkurento-spromozhnosti: [monohrafiia] / O.D.Lukianenko. K.: KNEU, 2015. – 298 p.

10. Orhanizatsiia budivnytstva: pidruchnyk. K.: Kondor, 2007. 521 p.

11. Orlovska Yu.V., Aliiev R.A. Osoblyvosti rozvytku rynku budivelnykh posluh v Yevropeiskomu Soiuzi. Dnipropetrovsk: PDABA, 2016, 156 p.

12. Palyvoda K.V. Mekhanizmy ta instrumenty finansuvannya zhytlovoho budivnytstva za umov sotsialno-ekonomichnoi nestabilnosti v Ukraini. *Ekonomichna nauka. 2018. №1. P. 5-10.*

13. Rogozhin P.S., Goyko A.F. *Ekonomika budivelnih organIzatsIy. K.: Vidavnichiy dIm «Skarbi», 2001. 448 p.*

14. Shvab K., Devis N. *Tekhnologii chetvertoi promyshlennoi revoliutsii [Shaping the Fourth Industrial Revolution]. Moscow, LitRes, 410 p.*

15. Chandler A.D. *Scale and Scope: The Dynamics of Industrial Capitalism. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1990.*